

Belvárosi adósságok

A hatvanas évek elején mint a Fővárosi Tanács Városrendezési Osztályának akkori vezetője naponta négy-öt levelet találtam postámban, melyeknek nagy részét ma is őrzöm. Már csak azért is, mert általuk Budapest lakói szinte társaimmá váltak felelősségteljes munkámban. Javaslataik és ritkán dicsérő, többnyire elmarasztaló megnyilatkozásaik még akkor is segítségemre voltak, ha néha talán kissé naivaknak tűntek is. Annyit legtöbbször elértek, hogy alternatív lehetőségek esetében újabb megfontolásra készítették. Kritikai kijelentéseik olvastán el-elgondolkoztam, vajon kinek van igaza? Nekik vagy nekünk? Mikor például a városfejlesztés egyre inkább a közérdeklődés előterébe került, a levélírók is mind agresszívebben vetették fel a kérdést: megengedhető-e egyáltalán vagy éppen elsőrendű követelmény-e, hogy a Belvárost kiemelt területként kezeljük? A levelek egy része, nem egyszer politikai éllel, dühödten támadta legszerényebb tervünket is, mellyel szerintük a földutas, közműekkel alig ellátott, düledező házakkal éktelenkedő, elmaradott peremkerületek rovására kívánjuk minden jóval elhalmozni az amúgy is sokszorosan fejlettebb „city”-t. Más levelek kioktattak bennünket, hogy a fővárosnak ezt a legjelentősebb városépítési értékét mostohán kezeljük, és tétlenül nézzük, hogy Duna-partjának, utcáinak, tereinek leromlott állapota rohamosan tovább pusztul.

E leveleket újra olvasva, ma is úgy érzem, ennek is, annak is igaza volt akkor. A helyes középutat, az optimális kompromisszumot bizony nem volt könnyű annak idején sem megtalálni. Nehéz volt az egyre türelmetlenebb hangú levelekre megnyugtató, önmagunkat is kielégítő választ adni. Igen! Húsz évvel ezelőtt! De azóta csaknem két évtized telt el. És ez alatt sok minden történt. Budapest soha nem látott arányban és irányba fejlődött, lett úrrá a heterogén adottságokon, vált kétmillió szocialista nagyvárossá. Eltűnt vagy szemünk láttára tűnik el a düledező, földszintes beépítésű Óbuda, Újpest, Kőbánya, Kispest, Erzsébet, Csepel és Budafok. A peremterületeken egymás

után nőnek ki a földből az 5–10–15 ezer lakásos lakótelepek. A közműellátás, a közlekedés, a modern iskolák sora, a korszerű áruház-hálózat ma már ezekben is, azokban is magasabb szintű talán, mint az egykori Pest nem egy belsőbb városrészében. Nem érkezett-e el az ideje — tehetjük fel most már nyugodt lelkiismerettel a kérdést —, hogy Budapest Belvárosának ügye valóban mindannyiunk közös ügye-gondja legyen? Immár nem amazok rovására, hanem éppen velük egyetértésben.

Úgy hiszem, a választ ma már nagyon könnyű erre a kérdésre megadni. Mert mit is jelent számunkra, valamennyiünk számára a mi Belvárosunk? A kérdést leegyszerűsítve induljunk ki abból az egyébként nem éppen örömdetes tényből, hogy Budapest valójában hazánk egyetlen igazán európai szintű metropolisisa. Hiszen vidéki „nagyvárosaink”, még jelenlegi 150–200 000 fős népességükkel is, csupán a legutóbbi két-három évtized alatt hirtelen felnőtt lakosságú, bármily szép, de a maguk provinciális jellegéből alig kiemelkedő városok. Éppen ezért ezt az újabban világszerte elismert, egyetlen ilyen értékünket mindannyiunknak meg kell becsülnünk, féltve őrzött kincs-ként kell ápolnunk. Amint azonban Budapest világváros jellege, főváros-szerepe idővel elválaszthatatlanul összeforrott az ország egészének jóhírével, mindennapi életével, ugyanígy annak magva, a Belváros — ha nem mondjuk is ki —, szinte azonosul azzal a fogalommal, mely Budapest néven él tudatunkban. Mert igaz ugyan, hogy ennek a városnak csodálatos varázsa számtalan komponensből tevődik össze: fekvése, táji adottságai, a Duna, a hidak, a Vár és a Sziget, vagy akár világos városszerkezete és magának a metropolisnak sajátos hangulata, nyüzsgő élete, mind olyan szerves alkotóelemei annak, melyekből végül is ez az egyedülállóan szép és nagyszerű kompozíció összeáll. De kétségtelen, hogy mindezek valóságát és a nagy-együttes páratlan összhangját elsősorban itt, a város szívében érezzük át a legbensőségesebben, és a Belváros

Duna-partjáról szemlélve, annak utcáin, terein járva-elve tudjuk valójában egyetlen képbe komponálva meglátni, egyetlen élményként magunkban megörökíteni.

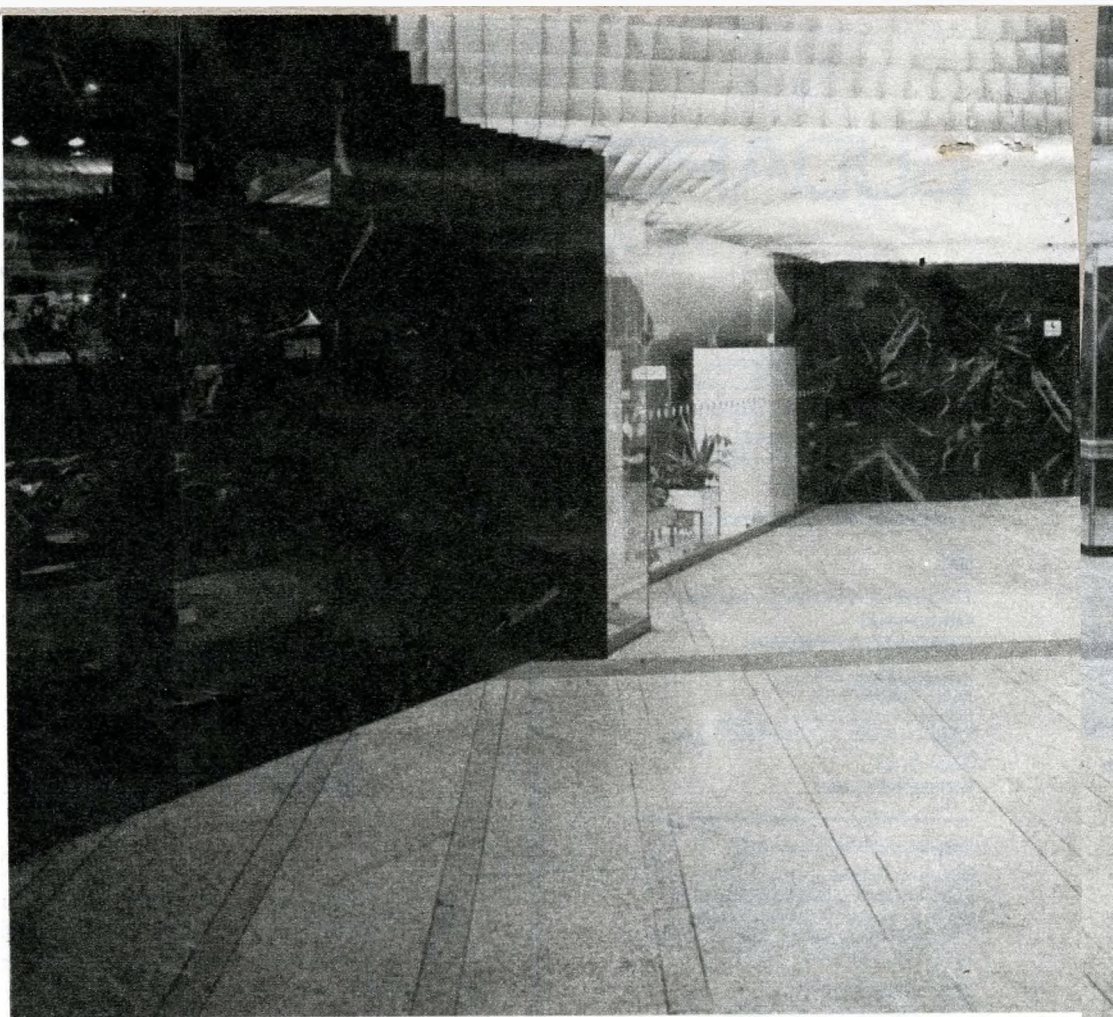
A Belváros jelentőségét azonban természetesen nem csupán és nem is elsősorban ezek a városesztétikai értékek és emocionális hatások határozzák meg. Tagadhatatlan, hogy tartalmánál fogva is kivételes szerepet tölt be nemcsak a város, de hazánk egészének az életében is. Kis túlzással szinte azt mondhatnánk: itt koncentrálódik a fővárosnak országot irányító csaknem valamennyi determináns funkciója. Sőt, itt alakult ki az idők folyamán, az 525 km² nagyságú Budapestnek ebben az alig 2,5 km²-nyi V. kerületében, mely köztudottan nemcsak a legfőbb politikai szervek és kormányzati főhatóságok számára szolgál otthonul, gazdasági, kulturális és tudományos életünknek, néha talán túlságosan is centralizált központja. És végül, de nem utolsósorban, itt bontakozik ki legkomplexebben éppen napjainkban Magyarország egyre számottevőbb „belföldi export”-ja, az idegenforgalom, a maga Duna-parti új szállodasorával, reprezentatív üzlethálózatával, vendéglátóipari létesítményeivel és a sétáló utcák átfogó rendszerével.

Olyan tények ezek, amelyek ma már alig képezhetik vita tárgyát, amelyeket végül azok is kénytelenek tudomásul venni, kik olykor még napjainkban is kissé féltékenyen nézik, mi mindent kap (:?:) a Belváros más kerületek rovására. A mindennapi élet azonban már aligha igazolja ezt a szemléletet. A továbbiakban most már nem arról kívánunk szólni, ami szép és jó, inkább arról, ami szebb és jobb is lehetne. Elsősorban az a szándékkal tesszük ezt, hogy felhívjuk a figyelmet azokra a feladatokra, melyeknek megoldása nélkül számtalan meglevő, rejtett érték elsikkadna, de amely lehetőségek, sőt elsőrendű követelmények kielégítésével ezek felszínre kerülését nagymértékben elősegíthetnénk.

Kétségtelen, hogy az elmúlt két évtized során sok minden történt itt. Soha nem álmódott munkák megvalósulásának, legalábbis kezdetének lehettünk tanúi. De egy-egy váratlan megtorpanás vagy kényszerű kompromisszum, sőt, talán nem egy elmulasztott jó alkalom üröm az örömkünkben.

Előfordult, hogy a lehetőségek irreális túlértékelése hozta túl heves működésbe fantáziánkat. De e vérmes várakozások türelmetlenségének mégis mindenkor volt némi alapja. Ilyennek tekinthető pl. a belvárosi bevásárlóközpont, a sétáló utcák, passzázsok rendszerének kissé gyorsabban remélt kiépítése. De még ha tudomásul vesszük is, hogy ilyen nagyszabású tervet nem lehet egyik évről a másikra megvalósítani, az már aligha fogadható el, hogy a reprezentatív üzletek folyamatosossága a csatlakozó mellékutcákban csak hiányosan egészül ki, és a kivilágított kirakatok utcaképebe a Párizsi utca, a Petőfi Sándor utca és a Bécsi utca szennyes, rendezetlen passzázsai mindent elcsúfító, sötét foltként ékelődnek bele.

A belvárosi üzletnegyed kiépítése területileg sem tekinthető véglegesen lezártnak. Hiszen a Kossuth Lajos utcától és a Felszabadulás tértől délre nyíló útvonalak nem

A bevásárló központ fedett sétáló-utca rendszerének indítása a Felszabadulás tér felől

csak vizuálisan, de funkcionálisan is szerves kiegészítő részét képezik. A jövőben aligha hagyhatók meg jelenlegi alárendelt mellékutcai szerepükben és színvonalukon. Gondoljunk csak a Magyar utcára, a Szép utcára, a Váci utca folytatására, a Veres Pálné utcára, sőt a Károlyi Mihály utcára és a Belgrád rakpartra is. Ha kissé más vonatkozásban is, lényegében hasonló a helyzet a kerületnek a József Attila utcától északra eső területén is. Itt ugyanis már régen elérkezett annak az ideje, hogy a szinte országot kiszolgáló nagyüzemi raktárhálózatot felszámoljuk. A nagykereskedelem jócskán hozzájárult a klasszicista Budapest számos értékes épületének, különösen szép kertes-architek-

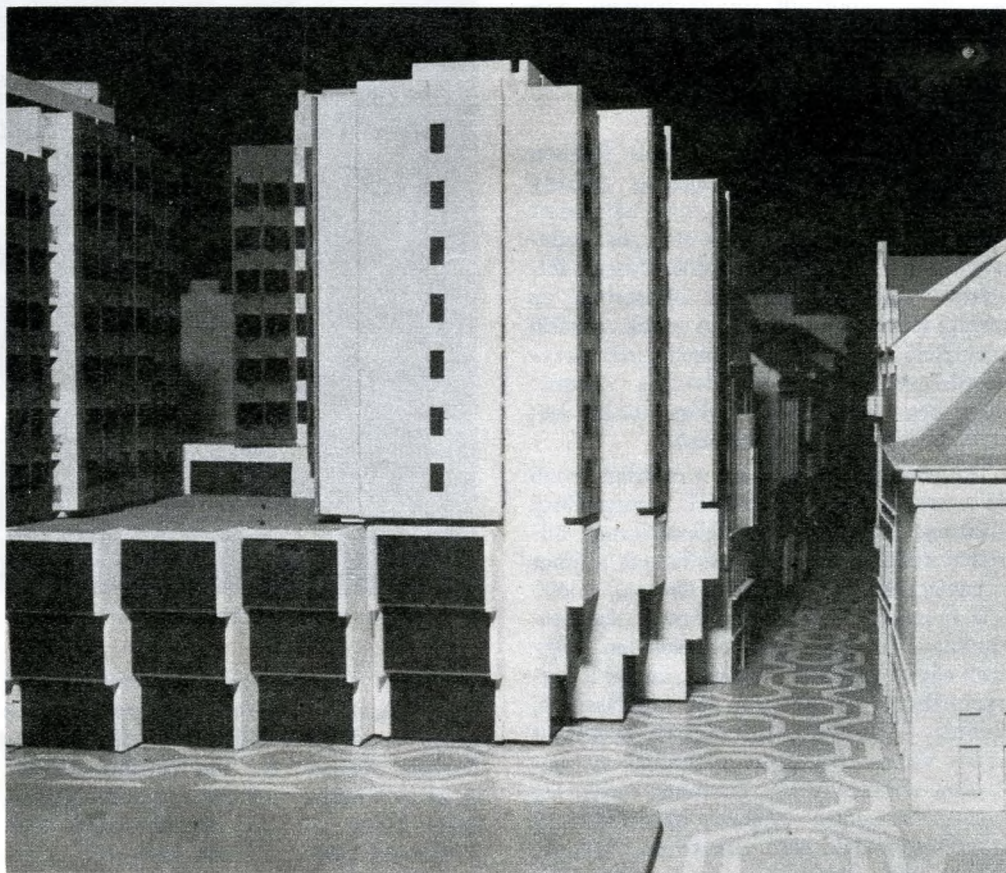
Elhanyagolt átjáró a Belvárosban

A Városháza mögötti üzletsor

Csigó László felvételei

A Váci utca és a Régiposta utca sarkán épülő lakóház modellje; a három alsó szinten áruház lesz

tonikus, márvány falikutakkal díszített belső udvarainak szomorú pusztulásához.

Nem egy alkalom kínálkozik azonban még magán az üzletközpont legszűkebb belső magján belül is Belvárosunk gazdagítására. Elég közülük csupán kettőt említenünk. Az egyik a Petőfi Sándor utca és a Városház utca közötti ún. Trattner-ház két tágas, zárt udvarának megfelelő kihasználásával, a másik a Városháza belső udvarának reprezentatív díszudvarként való kialakításával volna megvalósítható. Az előbbi ugyanis kiváló lehetőséget nyújt arra, hogy a forgalmas, nyüzsgő városrész szívében, szinte oázisként, védett sétáló-pihenő térkettőssé váljék, ugyanakkor attraktív átvezetést is biztosítson a Megyeháza—Városháza műemlékegyütteshez. Maga a Városház-udvar pedig — mintegy a két előbbi funkciójának kiteljesítéseként — Budapest legszebb intim kultúrparkja lehetne, szabadtéri szoborbemutatóval, díszvilágítással, esti hangversenyek, kamaraelőadások rendezésével.

De ha már a Városháza épületénél tartunk, vajon szó nélkül napirendre térhetünk-e afelett az alig érthető tény felett, hogy ennek a ma oly bántóan Janus-arcú épületkomplexumnak Martinelli-építette barokk homlokzata mögött, a Tanács körüli oldalon még mindig egy külvárost is megszégyenítő, közel 200 m hosszú, ütött-kopott, földszintes üzletsor lehangoló képe tárul a főváros legforgalmasabb belső körútja elé?

A mulasztások pótlásaként minél előbb elvégzendő feladatok közül egyről kell még okvetlenül szólnunk. A Bazilikáról, helyesebben e legnagyobb szabású eklektikus műemlékünk körülölelő terasz szomorú állapotáról. Azokról a ledőlt, darabjaikban szerteszéjjel heverő balluszterekről, töredezett, rozsdás kovácsoltvas kandeláberekről,

A Bazilikát övező terasz

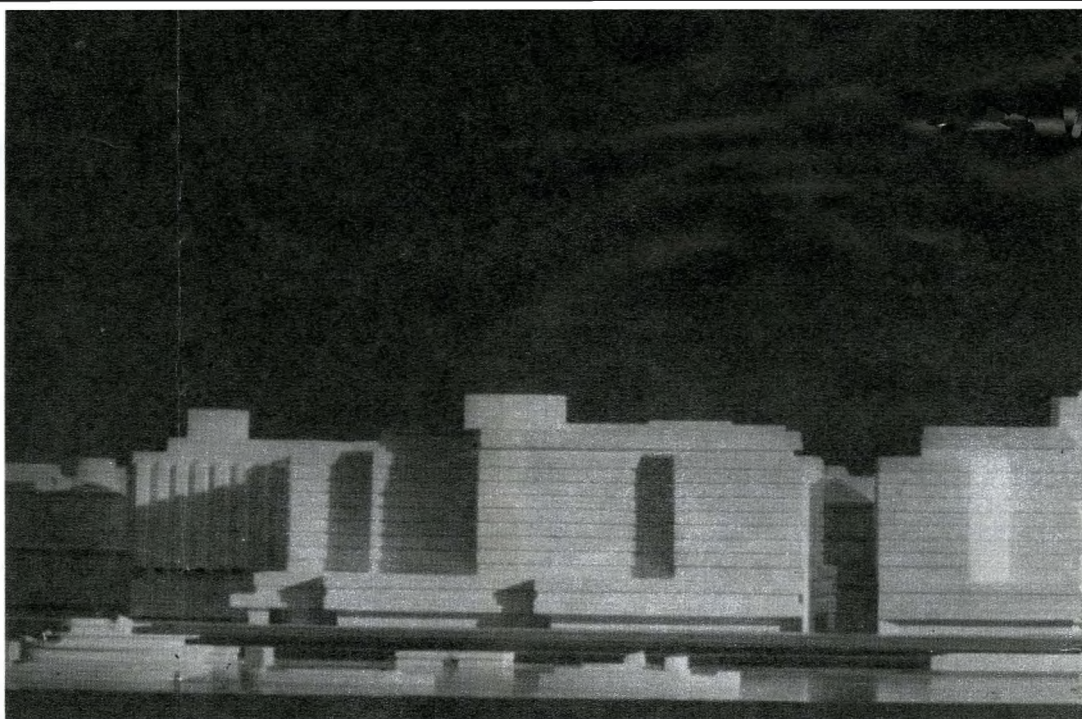

lesüllyedt, behorpadt kőburkolatokról, melyeket szégyenkezve igyekszünk elrejtetni a várost mutogató autóbuszokon naponta idehozott külföldi vendégeink szeme elől.

Ízelítőül kívántuk a figyelmet felhívni arra a sok közül kiragadott néhány tennivalóra, mely ma már nap mint nap szóbeszéd tárgya itt is — ott is, ha csodaszép Budapestünkről beszélünk. Pedig e feladatok megoldása nem is elsősorban az anyagi fedezet előteremtésén múlik. Inkább megfelelő előrelátást és következetes tervszerűséget kívánna meg. És még valamit: némi fegyelmet, értékünk kissé többre becsülését mindannyiunk részéről.

Az eddigiekben jobbára a múltból eredő és a maiban folyó munkákról, tennivalókról szoltunk. Am egy város fejlesztésének feladatai rendszerint akkor tarthatnak számot a legnagyobb érdeklődésre, ha azok a jövő felé mutatnak. Ilyen pedig bőven akad körünkben. És bizonyára nem véletlen, hogy ezek egyike éppen a Belvárost, annak is legexponáltabb városképét, sőt kihatásaiban, mintegy láncreakció formájában, a kerület egész városszerkezeti rendszerének az alakulását érinti. Így hát, ha annak idején oly sok pro és kontra vélemény hangzott el az Intercontinental-szálló elhelyezése, környezetébe való illeszkedése és megformálása ügyében, akkor a közvélemény — a szakemberek és a nagyközönség véleménye egyaránt — sokszorosan kritikusabban fogja hallatni szavát most, mikor a Duna-parti szállodasor, a már megkezdett koncepció alapján, két újabb, összesen mintegy 700 szobás szállodával egészül ki. Az természetesen aligha vitatható, hogy az Intercontinental, a maga méreteivel és jellegével egyértelműen és véglegesen meghatározza a Lánchíd és az Erzsébet-híd közötti pesti partszakasz beépítési módját, valamint városképi kialakítását. Annak azonban már most újra és újra hangot kell adnunk, a köztudatba szinte bele kell szuggerálnunk, hogy ennek az építkezésnek elengedhetetlen előfeltétele az eredeti harmonikus koncepció kompromisszum nélküli megvalósítása. Ha ugyanis — mint ennek veszélye fenyeget — a Vigadó tér északi oldalán megmaradt négyemeletes lakóház nem kerül előbb-utóbb bontásra, és helyén nem épülhet meg az egységes szálloda-komplexum közbülső, utolsó eleme, akkor Duna-partunk most kialakuló, valóban nagyszabású városképe végzetesen megbomlik. Mert amíg a Vigadó épülete — bármily különösen hangzik is — az előtte kialakuló magasabb térfal keretében szinte megnő, és műemléki értéke egyértelműbbé válik, addig ez, a folyamatos épületsorba beékelődő, más rendeltetésű és idegen léptékű, eklektikus lakóház, úgy önmagában, mint amazok együttesében rendkívül diszsonáns elemmé válna.

Az új szállodák építését mint ma még foghíjas Duna-partunk végleges kialakításának ezt az újabb lépését mindenestre örömmel kell fogadnunk. De csupán mint a sorrendben a másodikat, amit még számosak kell követnie. Így anélkül, hogy a realizálásnak türelmetlenül időt szabnánk, már most figyelembe kell vennünk, hogy a szállodasor Duna-parti városképe és sajátos funkciója csak akkor lesz teljes értékű, ha kiépül majd előtte

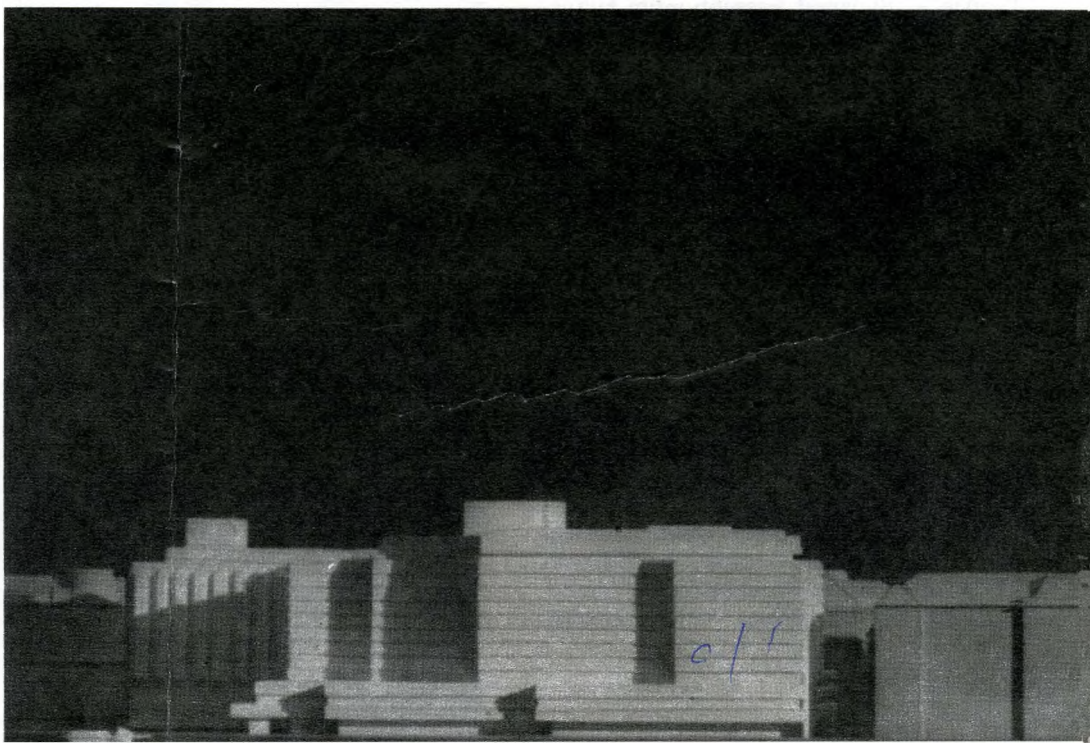

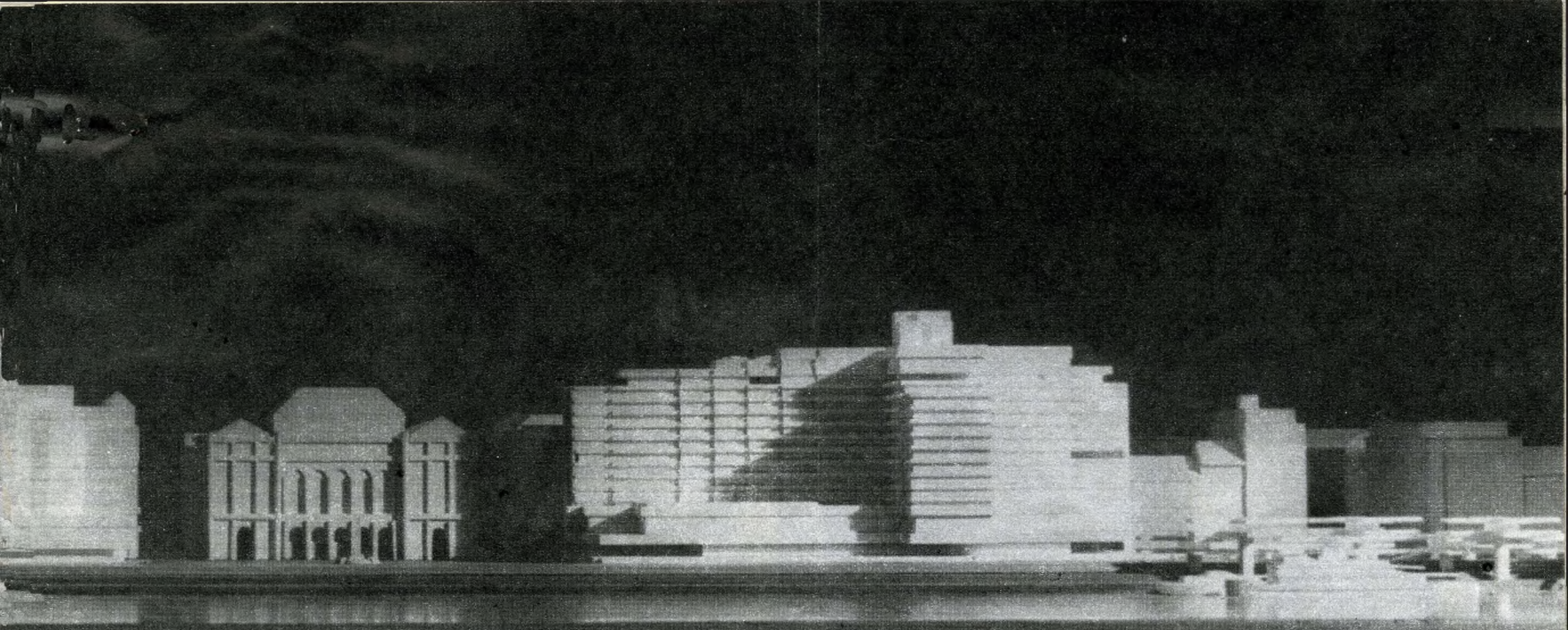
A Duna-parti szállodasor makettje két változatban: az első a Vigadó melletti lakóház helyére is szálloda épül —

a főváros talán legszebb panorámája felé megnyíló, széles és járműforgalomtól mentes Duna-korzó, mely elől utóbb eltűnik vagy burkolat alá süllyed a 2-es villamos pályája, és az alsó rakpartra kerül a járműforgalom, hogy felette szabadon átívelhessenek azok a könnyed gyalogos hidak, melyeken át azután létrejöhet a közvetlen kapcsolat a szállodák és a hajó kikötők vagy akár a part mentén lehorgonyzott, vizen úszó terasz-vendéglők között. Ez utóbbi kívánalmak kielégítése természetesen nem napjaink feladata. Azt viszont már nem holnap, hanem ma, vagy legalábbis a szállodák üzembe helyezésének a napjaink biztosítani kell, hogy az azokat övező, valamint a városközponttal összekötő utcákból eltűnjenek az oda nem illő raktárak, műhelyek, irodák, és helyüket reprezentatív üzletek, kiállító termek, vendéglátóipari létesítmények, utazási irodák foglalják el. Anélkül azonban, hogy eközben megfelelően megjelöljék az épületek teljes külső-belső felújításáról, a szállodák színvonalához méltó köntösbe öltöztetéséről.

Végül, de egyáltalában nem utolsósorban, elengedhetetlen feladat, hogy eközben idegenforgalmi létesítmények elsőrendű követelményként azok tökéletes

közlekedés-forgalmi kiszolgálásának minden előfeltétele is kielégítették. Mégpedig ebben az esetben elsősorban az álló forgalomé. A két szálloda szerényen számított parkolóhely-szükséglete ugyanis 375 férőhely. Ugyanakkor azok mélypincéiben összesen 200 kocsi elhelyezése biztosítható. Ha tehát ehhez még a környék egyéb (lakóházak, üzletek, irodák, szórakozóhelyek stb.) parkolóhely-követelményét is figyelembe vesszük, a hiány oly ijesztően nagyra tűnik, hogy féltő — amennyiben kellő időben nem gondolunk ennek maradéktalan kielégítésére —, annak valamennyi belvárosi parkterületünk és ezzel együtt a Roosevelttér százados fái is áldozatul fognak esni. A jelen írásnak természetesen nem lehet feladata, hogy konkrét javaslatokat tegyen a megoldásra különféle alternatívák formájában. Arra azonban már most rá kell mutatni, hogy a reális lehetőségeket — akár parkok alatt létesítendő és a faállomány teljes megóvását biztosító mélygarázsok kialakításával, akár autóparkolóházak vagy az utak, esetleg a belső lakóházudvarok alá süllyesztett parkolók építésével — legalább elvi síkon minél előbb fel kell tárnunk. Már csak azért is, nehogy megismétlődjék valamely kedvező alkalom elmulasztása, mint történt például annak ide-

a második variáns megtartja a régi házat (Lakóterv, Pennerné)

jén, mikor az Engels tér és a Bajcsy-Zsilinszky út közötti telektömbön lebontott épületek hatalmas pincegödrt, kellő előrelátás hiányában feltöltötték, és ezzel a kétszintes parkolóhely létesítésének önként adódott lehetőségét érthetetlen módon kihasználatlanul hagyták.

A belváros forgalmi problémái természetesen nem csupán az új szállodák építésével kapcsolatban merülnek fel. A gyalogos- és a járműforgalom elkülönítése, sétáló utcák nyitása, az utak átteresztőképességének a bővítése városszerte is, de itt fokozottan nehéz feladatok elé állítják a tervezőket. Ezek közül mint legidősebb követelményt elsősorban kettőt kell megemlítenünk. Az első a szinte tarthatatlanul leszűkített Fehérhajó utca rövid szakaszának a kiszélesítése az OMFB-székház mögött, a parkológarázs kihajtója előtt. A másik: megfelelő biztonságos gyalogos közlekedés lehetőségének a megteremtése a Kossuth Lajos utcai üzletek és kirakatok előtt tolongó vásárló-sétáló közönség számára. Gyakorlatilag mindkettő megoldható az utca északi oldalának árkádostásával. Az előbbi már ma, hiszen az érintett épület földszintjének utcai traktusa csaknem teljes hosszában

üresen áll. Az utóbbi pedig a későbbiekben szakaszonként, azzal az előrelátással, hogy itt legalább a jövőben ne létesüljön olyan költséges üzlet- és portálépítés, mint például a közelmúltban, már ennek a szándékának az ismeretében, a Városház utca sarkán álló KERAVILL-bolt esetében, mely azután mint felesleges adottság, újabb késleltetőjévé válik az árkádostásnak.

Befejezésül érdemes még egy, már a megvalósulás küszöbén álló létesítményről szólnunk, mely ebben az esetben megint nem csupán a Belvárost érintő, hanem az egész várost érdeklő kulturális intézmény lesz. A Klotild-palotában, a Díjbeszedő Vállalat volt helyiségeiben ugyanis hamarosan megindul a Fővárosi Tanács háromszintes kiállító termének építése. Itt részben állandó kiállítás (Budapest Általános Városrendezési Terve), részben aktuális témák (lakásépítés, közlekedéshálózat, közműfejlesztés, műemlékvédelem, jelentősebb tervpályázatok stb.) kapcsán megismerkedhet majd a főváros népe és az itt járó vendég a város múltjával, jelenével, jövőjével. A kiállító teremnek, e maga nemében egyedülálló létesítménynek a mondanivalóját még teljesebb értékűvé tehetné, ha a közelben létesítendő, megfelelő pavilonban a Fővárosnak azt az

1:500-as léptékű, 10 × 18 m méretű modelljét is be lehetne mutatni, mely ma a Nemzeti Galéria kupolatermében van elhelyezve. Hiszen akkor éppen a kiállító terem szomszédságában, az egész város kicsinyített, éléthű másán, plasztikusan tárulna a néző elé mindaz, amit a valóságban csak részletekre bontva láthat.

✱

Az elmondottak nem sorolják fel teendőinket a teljesség igényével. Szándékunk ezúttal nem is volt egyéb, mint hogy rávilágítsunk a Belvárosunkkal kapcsolatos legidősebb feladatokra. Féltő figyelmünk azonban a jövőben sem lankadhat. Már csak azért sem, mert a fejlődés megállíthatatlan, és a ma megvalósult terv holnap új gondolatokat szül, új követelmények elé állít bennünket könyörtelenül. S bár nekünk — mint nem is egy itt bemutatott példán láthattuk — előbb még önmagunkat is utol kell érniünk, tekintetünket már most a jövőbe kell vetniünk. Miközben tehát még a tegnapi elmulasztottakat igyekszünk pótolni, valójában már a holnapután feladataira kell felkészülnünk. Reméljük, lesz alkalmunk még e hasábon azokról is bővebben beszélni.